

МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 8, с. 278–279

Фінансовий ринок як складова фінансової системи держави

Фінансовий ринок по суті є механізмом перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою, населенням і міжнародними фінансовими інститутами.

Фінансовий ринок може успішно розвиватися і функціонувати лише в ринкових умовах. Він покликаний посилювати мобілізацію і розподіл фінансових ресурсів, сконцентрованих у державних грошових фондах, підприємницьких структурах і у населення. Як правило, це тимчасово вільні фінансові ресурси.

Як відомо, фінансовий ринок включає такі ринки: валютний, кредитів, цінних паперів (фондовий), фінансових послуг та ін. Іншими словами це сукупність інститутів, які діють у нормативно-правовій царині, мають відповідні інформаційні системи, супроводжують потік коштів від власників фінансових ресурсів до позичальників. До них належать комерційні банки, валютні та фондові біржі, інвестиційні, пенсійні та страхові фонди, лізингові організації, депозитарії, трасти, фінансові інститути, які відповідно до чинного законодавства можуть здійснювати операції на фінансовому ринку.

Міжнародний досвід перерозподілу фінансових ресурсів через державний бюджет і фінансовий ринок залежно від вибраної моделі ринкової економіки

Існує багатий світовий досвід розвитку моделей ринкової соціально спрямованої економіки. Вибором моделі ринку значною мірою зумовлюється рівень перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет, а бюджет наповнюється часткою ВВП за допомогою податків.

Характерною ознакою цих моделей ринку є різні підходи держави до регулювання відтворювального процесу і визначення соціальної політики. Так, соціальна політика може втілюватися в життя че-

рез встановлення державою мінімальної ціни робочої сили як товару з урахуванням гарантованих витрат працюючими на соціальні потреби. Державі ж бере на себе тільки ті витрати на соціальні потреби суспільства, які залишаються невирішеними через мінімальну ціну робочої сили.

Таким чином, соціальні потреби, що фінансуються державою, істотно впливають на розмір ВВП, що перерозподіляється через бюджет шляхом сплати у нього податків за відповідними науково обґрунтованими ставками, визначеними законодавством згідно з податковою політикою. Так, у США через бюджет перерозподіляється 28 % ВВП, у Німеччині — 40, у Швеції — 50 %.

Зрозуміло, що рівні перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет і перерозподілу їх через фінансовий ринок взаємозалежні.

Щодо перерозподілу ВВП через бюджет в Україні, то його розмір становить 25 %. При цьому відсутня законодавча база, яка б визначала мінімальну ціну робочої сили як товару, структуру її складових, включаючи гарантовані витрати на соціальні потреби і комунальні послуги. Стан соціально-економічного розвитку в Україні поки що не сприяє нагромадженню фінансових ресурсів у підприємницьких структурах, комерційних банках і населення, що, у свою чергу, стримує темпи розвитку фінансового ринку.

Глобалізація ринку капіталів і рівень диференціації країн світу

Нині країни світу диференціюються за певними рівнями.

До *першого рівня* входять країни цивілізаційного центру, які розвиваються на основі постіндустріальних принципів. Це високі технології не лише суто економічні, а й соціальні, політичні, гуманітарні в їх органічному поєднанні.

Якщо в індустріальному суспільстві основною формою багатства є фабрики та заводи, тобто ос-

новний капітал, то в постіндустріальному — знання та кваліфікація людини (інтелектуальний капітал). Добре відомо, що інвестиції в цю сферу потребують тривалішого періоду, ніж у виробничі структури, включаючи й високотехнологічні.

Другий рівень, до якого належить і Україна, — країни з традиційною індустріальною технологією і масовим виробництвом.

Третій рівень — країни доіндустріального розвитку.

Взагалі можна сказати, що світова цивілізація крокує до зміни вікових віх в умовах глобальних змін у галузі економіки, політики, виробництва, торгівлі, фінансів, культури, інформації та комунікації.

Цей феномен став очевидною реальією нашого часу та простору і дістав назву “глобалізація” (у перекладі з французької — “всесвітній”).

До глобалізації нині крокують країни, що належать до так званого золотого мільярда. Транснаціональні компанії (ТНК) виконують головну роль у глобалізації сучасного економічного життя. Зокрема, підвищується рівень інтеграції інформаційних та комп’ютерних технологій і їх значення в економічній глобалізації світу. Відбувається переорієнтація у використанні ресурсів, що мобілізуються на фінансових ринках: вони використовуються насамперед для фінансування інноваційної діяльності.

Найстабільніше науково-технічний потенціал зростає у США, де за останні три роки загальні витрати на науково-дослідні роботи становили в середньому 225 млрд дол.

У промисловості США ще зовсім недавно було зайнято 15 % працюючих, сьогодні їх уже 10 %, а в сільському господарстві тільки 2,7 %. При цьому вони не лише годують Америку, а й чимало продуктів експортують.

Становлення та перспективи розвитку фінансового ринку України

Необхідно визнати, що ресурсів для мобілізації на фінансовому ринку України вкрай недостатньо. Частка кредитів, наданих комерційними банками суб’єктам господарювання, дещо перевищує 10 % ВВП. Тоді як у країнах Центральної та Східної Європи, наприклад, вона становить 50–60 %. Власний капітал українських банків становить 6 % від ВВП, водночас у розвинених країнах він перевищує 80 %.

В Україні зареєстровано 191 комерційний банк, а функціонує 155, у тому числі в Києві — 83, або понад половину. Сплатений статутний капітал становить 4,2 млрд грн. Кошти підприємств, організацій та населення в комерційних банках становлять 22,8 млрд грн, у тому числі вклади населення — 9 млрд грн.

Капітал усіх комерційних банків у сумі перевищує 6 млрд грн. Щодо статутного капіталу віт-

чизняних банків, тут ситуація ще гірша: він становить 3,5 млрд грн, що дорівнює третьому за розміром комерційному банку Польщі. Основним видом банківських ресурсів є депозити юридичних і фізичних осіб. Вони становлять 60 % сукупних банківських ресурсів. У їх складі вклади населення займають лише 22 %.

Разом з тим в Україні існує певний потенціал для збільшення ресурсної бази комерційних банків за рахунок коштів громадян. За останні сім років витрати населення на придбання іноземної валюти становили близько 30 млрд грн, а приріст заощаджень та придбання цінних паперів — лише 11 млрд грн. Необхідно відновити повну довіру населення до комерційних банків та гарантувати захист вкладів. Для цього слід створити страхові фонди та відповідну нормативно-правову базу. Щодо страхової галузі, то в усіх економічно розвинених країнах вона вважається, з одного боку, дієвим механізмом забезпечення захисту майнових і особистих прав громадян, а з іншого — є потужним джерелом інвестицій у національну економіку.

В Україні цей вид послуг лише починає розвиватись. Так, нині вже функціонує близько 300 страхових компаній, причому найбільше їх зосереджено в Києві, Одесі, Харкові, Донецьку та Дніпропетровську. На західний регіон припадає 11 %.

На особливу увагу на фінансовому ринку України заслуговують перспективи розвитку медичного і пенсійного страхування, принципи якого лише розроблюються. Якщо звернутись до світового досвіду розвитку медичних послуг, то побачимо, що, наприклад, у США медична індустрія займає значну частку в національній економіці, тобто в ній близько 8 млн працюючих.

Поряд з медичним страхуванням заслуговує на увагу і розвиток пенсійного страхування та недержавних пенсійних фондів. Це резерви на фінансовому ринку України для мобілізації коштів у довгострокове інвестування, в основному в інноваційну діяльність, а саме:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки і технології;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил.

Підсумовуючи, зазначимо, що нині виникла потреба у прийнятті законодавчих актів, які б сприяли розвитку фінансового ринку в Україні. При цьому слід урахувувати внутрішні проблеми, а також роль і вплив глобалізації на процеси світового та національного розвитку.

Визначити ці законодавчі акти та науково обґрунтувати їх цілком здатна наша вітчизняна наука.